

بررسی تفاوت‌های جسمی و ذهنی دختران و پسران دانش آموز و

تأثیر این تفاوت‌ها در یادگیری مفاهیم آموزشی

مجید صبوری فر^۱، راحله غفاری توران^۲

۱- کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه آزاد آزادشهر، گلستان، شهر کلاله

Bidam19000@gmail.com

09923237445

۲- کارشناسی ارشد، آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد واحد آزادشهر، گلستان، شهر آزادشهر

Rahil.gh1230@gmail.com

09117293237

چکیده

بخش اعظمی از تفاوت‌های دختران و پسران، مربوط به تفاوت‌هایی است که ساختار مغز خود دارند. نیم کره راست مغز در پسران، سریع‌تر از نیم کره چپ رشد می‌کند و ارتباط داخلی بیشتری در خود نیم کره راست برقرار می‌شود تا بین دو نیم کره. در دختران، هر دو نیم کره مغز به طور یکنواخت رشد می‌کند. این تفاوت‌ها، سرتاسر جنبه‌های زندگی دختر و پسر را تحت تأثیر قرار داده‌اند. به خصوص در حوزه آموزش و پرورش، این تفاوت‌ها بیشتر نمود پیدا می‌کنند و لازم محتوا و شیوه‌های آموزش، متناسب با ویژگی‌های منحصر به فرد هر دو جنس، طراحی و ارائه شود. بررسی‌ها نشان داده‌اند چگونگی یادگیری پسران با دختران متفاوت است. تفاوت ساختار مغزی و ذهنی دختر و پسر، در شکل‌گیری استعدادها، توانمندی‌ها، مستقیماً اثرگذار است. در این پژوهش، که بر اساس روش کتابخانه‌ای و توصیفی تحلیلی گردآوری شده است، تفاوت‌های ذهنی، روانی، اجتماعی و رفتاری دختران و پسران در سنین مقطع ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته و بیان می‌شود که این تفاوت‌ها، مستلزم چه نوع برخوردی در محیط آموزشی، و فعالیت‌های درون کلاسی از سمت معلمان می‌باشد.

کلمات کلیدی: تربیت، پسر، روانشناسی، دختر، تفاوت، ذهن

۱- مقدمه

بحث آموزش و یادگیری، موضوعی است که توجه همه را به خود جلب می‌کند، اغلب ما متوجه تفاوت‌های افراد در میزان یادگیری و چگونگی آن می‌شویم و در این میان یکی از مهم‌ترین عوامل، نوع جنسیت دانش‌آموزان است. جنسیت در نحوه دریافت مطالب در دانش‌آموزان اثرگذار است اما با قبول این تفاوت، نمی‌توان گفت که از لحاظ علمی، جنسیتی برتر و جنسیتی ضعیف‌تر است. مغز هر انسان از میلیون‌ها نورون تشکیل شده و ۱۰۰ تریلیون سلول ارتباط‌دهنده هم در آن وجود دارد، مغز انسان بالغ ۳ لایه دارد؛ قشر مخ که در قسمت بالا قرار دارد، دستگاه لمپیک در وسط و ساقه مغز که پایین‌ترین بخش مغز را به خود اختصاص می‌دهد و با نخاع در پیوند است؛ هر کدام از لایه‌ها نیز وظیفه خاصی دارند مثلاً وقتی به کودک ریاضی درس می‌دهیم، صحبت‌مان با مغز فوقانی است اما پاسخ‌های هیجانی هم صورت خارجی پیدا می‌کنند؛ به خصوص اگر دانش‌آموز با واکنش عاطفی و احساسی با مضمون درس روبه‌رو باشد در زمینه‌های مختلف ذهن دو جنس مؤنث و مذکر متفاوت هستند و تفاوت‌های میان ذهن دختران و پسران بسیار بارز و متعدد است.

بیولوژیست‌های متخصص رشد معتقدند مغز تحت تأثیر جنسیت در زن و مرد متفاوت است. علتش این است که طی زمان مردها و زن‌ها وظایف مختلف را میان خود تقسیم کرده‌اند و با توجه به نظریه‌های تکاملی، رشد تدریجی مغز با رعایت تفاوت‌های جنسیتی اتفاق افتاده است. در واقع برای بقای نسل انسان، رعایت تفاوت‌های نقش جنسی ضرورت داشته است. طی میلیون‌ها سال مغز هم این

شرایط را ایجاد کرد و هم خود تحت تأثیر آن قرار گرفت. در واقع زن‌ها مجبور بودند در مهارت‌های کلامی بهتر از مردها باشند و مردها نیز باید در فعالیت‌های فضایی و تهاجمی موثرتر می‌بودند. می‌توان گفت هم مغز و هم هورمون‌های آن که کاتالیزور فعالیت مغز به حساب می‌آیند، با توجه به جنسیت متفاوت شدند. این تفاوت‌ها حتی در زهدان هم وجود داشته است. شاید به همین دلیل است که مثلاً جنین پسر بیشتر به مادرش لگد می‌زند و پرخاشگرتر است. در ضمن این تفاوت‌ها در فرهنگ‌هایی که تفاوت بیشتری را می‌طلبید، شکل بارزتری پیدا کرد.

۱-۲- ضرورت پژوهش

یکی از اشکالات سیستم آموزشی در این است که به تفاوت‌های جنس دختر و پسر در حوزه آموزش توجه نمی‌شود. معمولاً محتوا و شیوه آموزش پسران و دختران همسان است. استعدادها و علایق و ویژگی‌های این دو جنس باهم متفاوت است اما در محیط آموزشی هردو به صورت برابر، آموزش می‌بینند. شاید یکی از ریشه‌های بروز چنین معضلاتی، عدم آگاهی کافی دست اندرکاران حوزه آموزش از تفاوت‌های دو جنس مذکر و مونث باشد. دختران و پسران، به خصوص بعد از بلوغ، نیازمند دریافت آموزش‌های مخصوص به خودشان هستند که چنین چیزی در سیستم آموزشی کشور تعبیه نشده است.

پسرها و دخترها هر کدام نیازهای روانی خاص خود را دارند و اغلب با توجه به علایق خود، رفتارهای خاص خودشان را هم دارند، هر چه شناخت ما از خواسته‌های دانش‌آموزان بیشتر باشد، بیشتر می‌توانیم آنها را به سوی موفقیت هدایت کنیم. بررسی‌های مختلف نشان می‌دهد که آموزش متفاوت به دخترها و پسرها در مورد زمان متفاوت و نوع درس نیز صدق می‌کند، بعنوان مثال باید توجه داشت که دخترها سریع‌تر از پسرها به مهارت‌های کلامی می‌رسند؛ به همین دلیل می‌توان بعضی از موضوعات را در سنین پایین‌تر به آنها آموزش داد. می‌توان برخی آموزش‌ها را از سنین پایین‌تر برای آنها آغاز کرد. اما در حوزه آموزش، این موارد نادیده انگاشته شده اند. در مجموع می‌توان گفت: تفاوت‌های موجود در میان دختران و پسران باعث نمی‌شود ما یکی را بر دیگری برتر بدانیم، فقط باید با توجه به اینگونه تفاوت‌ها، آنها را به گونه‌ای هدایت کرد که بتوانند به موفقیتی هر چه بیشتر نایل شوند. ضرورت پرداختن به تفاوت‌های دختر و پسر از نظر ذهنی و روانی و اجتماعی، از اهم امور در حوزه آموزش و پرورش کشور باید باشد. در این پژوهش، مجالی برای پرداختن به این مقوله فراهم آمده است که تقدیم حضور خوانندگان می‌شود.

۱-۳- بیان اهداف

از اهداف نگارش این پژوهش، می‌توان به چنین مواردی اشاره کرد:

- تبیین جایگاه توجه به تفاوت‌های فردی دختران و پسران در حوزه آموزش و پرورش
- بررسی تفاوت‌های ذهنی و جسمی و .. در جنس پسر و دختر
- بیان نکات برجسته برای توجه بیشتر مربیان و معلمان به تفاوت‌های دختر و پسر
- بررسی نقش تفاوت‌های جسمی و ذهنی دختران و پسران در طراحی فعالیت‌های درون کلاسی
- بیان تفاوت‌های پسر و دختران دانش آموز، در حوزه‌های فردی و اجتماعی

۱-۴- روش شناسی

این پژوهش، بر اساس روش کتابخانه‌ای و توصیفی تحلیلی گردآوری شده است،

۱-۵- سوالات پژوهش

- مربیان و معلمان در امر تعلیم و تربیت به چه نکاتی در مقوله تفاوت‌های دختر و پسر باید توجه کنند؟
 الزامات توجه به تفاوت‌های فردی دختران و پسران در حوزه آموزش و پرورش در چیست؟
 تفاوت‌های ذهنی و جسمی و .. در جنس پسر و دختر چیست؟
 نقش تفاوت‌های جسمی و ذهنی دختران و پسران در طراحی فعالیت‌های درون کلاسی چگونه است؟
 تفاوت‌های پسران و دختران دانش آموز، در حوزه‌های فردی و اجتماعی چیست؟

۲- تفاوت های پسران و دختران

اغلب ما متوجه تفاوت های افراد در میزان یادگیری و چگونگی آن می شویم و در این میان یکی از مهم ترین عوامل، نوع جنسیت دانش آموزان است.

به منظور آموزش مؤثر به پسرچه ها، در ابتدا بسیار مهم است که بفهمیم آنها چگونه یاد می گیرند. برخی از افراد معتقد هستند که تفاوتی بین دو جنس از نظر یادگیری وجود ندارد. از این رو بهترین راه برای کمک به پسران کم سن و سال برای یادگیری کامل این است که با آنها درست مانند دختر بچه ها رفتار کنیم و رویکرد مشابهی را برای آموزش به آنها در نظر بگیریم، اما اگر به راستی به دنبال نتیجه ای مطلوب هستید، این آخرین کاری است که باید انجام دهید. ما باید این مسئله را مد نظر داشته باشیم که پسرها به شیوه ای کاملاً متفاوت یاد می گیرند. تفاوت های میان ذهن دختران و پسران بسیار بارز و متعدد است. هرگز نمی توان به یک شیوه به هر دو جنس آموزش داد. همه بچه ها نیازهای یادگیری منحصر به فرد خود را دارند و از این رو اگر مداخلات تحصیلی برای هر کودک شخصی سازی شود، بهترین نتایج ممکن حاصل خواهد شد. در ادامه به تفاوت های دختران و پسران در دو حیطه جسمی و روانی می پردازیم و در ادامه، به نقش این تفاوت ها در آموزش خواهیم پرداخت.

۲-۱- تفاوت های روانی و عاطفی

تفاوت های آشکاری در روان، عواطف و احساسات پسر و دختر وجود دارد. پسران احساسات خود را کم تر بروز داده و از گفت و گو و تبادل نظر صرفاً به عنوان وسیله ای برای انتقال پیام استفاده می کنند. پسرها بیشتر توجه و تمرکز خود را بر ارتباط های فعال می گذارند و انرژی خود را صرف دنیای بیرونی می کنند. اما دخترها نسبت به تغییرات احساسی و عاطفی بسیار حساس بوده و آن را سریع تر حس می کنند و به راحتی می توانند افکار و احساسات خود را با دیگران در میان بگذارند. نشان دادن عواطف در زن بسیار قوی بوده و آن ها از گفت و گو و تبادل نظر برای برقراری ارتباط عاطفی و ایجاد همدلی استفاده می کنند. تفاوت دیگری که بین دختر و پسر وجود دارد به میزان اعتماد به نفس در آن ها مربوط می شود. دختران در سنین کمتری با مسائل مربوط با اعتماد به نفس درگیر می شوند، این نگرانی ها را می توان از سن ۵ سالگی در دختران مشاهده کرد. در حالی که پسران تا سن بلوغ مشکل چندانی با این مساله ندارند و مشکلات کاهش اعتماد به نفس در آن ها با ورود به سن بلوغ آغاز می گردد، اما به دلیل حساسیت کمتری که نسبت به خودشان دارند راحت تر از دختران با این قضیه کنار می آیند و معمولاً اعتماد به نفس خوبی دارند. طبق نتایج تحقیق صفری و بذرافشان (۱۳۸۸) دانش آموزان پسر در سبک های اندیشه گرا و نظریه پرداز از دانش آموزان دختر قوی ترند.

۲-۲- تفاوت های جسمی و فیزیکی

به علت تفاوت های روانی و ذهنی که بین دختر و پسر وجود دارد، دختران زودتر از پسران حرف زدن را یاد می گیرند. آن ها سریع تر شروع به حرف زدن می کنند و علاقه زیادی به حرف زدن نیز دارند، دختران همه چیز را با جزئیات آن تعریف می کنند. در حالی که پسران معمولاً کم تر از دختران به حرف زدن تمایل دارند، آن ها به جواب های کوتاه چند کلمه ای که بتواند اصل قضیه را برساند، اکتفا می کنند و ترجیح می دهند که بیشتر شنونده باشند. پسرها از همان ابتدای بدوتولد، وزن بیشتری دارند و این روند با افزایش سن نوزادان ادامه می یابد و دختران در این دوره حدوداً وزن کمتری دارند. اما دختران درست با نزدیک شدن به سال های نوپا، رشد بیشتری نسبت به پسران دارد. قد دختران در ۱۹ ماهگی، برابر با قد پسران در دو سالگی است. البته رشد هر کودکی از نوزادی تا نوپا و بلوغ متفاوت است. جهش های رشد هر کودک متفاوت بوده و به طور کلی، پسران و دختران در دوران کودکی رشد یکسانی دارند. وقتی نوجوانی شروع می شود، دختران معمولاً از پسران پیشی می گیرند. در مدرسه راهنمایی، دختران معمولاً قد بلندتری دارند، اگرچه مردان در آینده قد بلندتری نسبت به پسران دارند. تا زمانی که بلوغ شروع شود، در حدود ۱۰ سالگی، تفاوت رشد دختران و پسران کم است. اما تفاوت نرخ رشد دخترها و پسرها در دوران بلوغ تغییر می کند، زمانی که هورمون ها فرآیند تغییرات فیزیکی را در نوجوانان آغاز می کنند که در نرخ های مختلف فردی و در سنین مختلف در گروه جنسیتی آنها رخ می دهد. رشد برای یک یا دو سال در دوران بلوغ ادامه می یابد، اما مردان و زنان با سرعت های متفاوتی رشد می کنند. معمولاً پسرها از دخترها دیرتر صحبت می کنند و پسرها ممکن است از واژگان محدودتری استفاده کنند. دختران معمولاً در خواندن علائم غیر کلامی مانند لحن صدا و بیان بهتر عمل

می کنند که باعث می شود در اوایل ارتباط بهتری داشته باشند زیرا می توانند احساسات و کلمات را سریع تر به هم متصل کنند. اما تفاوت جنسیت، تنها بخش کوچکی از تفاوت های مهارت های کلامی کودکان نوپا را توضیح می دهد. سایر عوامل اجتماعی-اقتصادی و فرصت ها نیز بر سرعت صحبت آنها تأثیر می گذارد.

۳- نقش تفاوت های دختر و پسر در شیوه یادگیری مفاهیم درسی

اگر کودکی با توجه به جنسیت خود پرورش نیابد (تربیت دختران با شیوه های پسرانه و پسران با شیوه های دخترانه)، ممکن است در آینده در پیدا کردن هویت جنسی ثابت خود دچار مشکل شود، بنابراین باید با پسران و دختران به گونه ای رفتار شود تا باعث تقویت و پررنگ تر شدن این خصوصیات در آنها گردد. برای نمونه در آموزه های دینی این مسئله مورد تأکید قرار گرفته است که اگر دختر به زمین خورد او را بلند کنید لباسش را تکان دهید و او را نوازش نمایید، ولی اگر پسر به زمین خورد بگذارید خودش بلند شود. (قائمی، ۱۳۸۷)، در زمینه یادگیری دانش آموزان دختر و پسر نمی توان گفت جنسیتی برتر و جنسیتی ضعیف تر است. در مواردی پسرها از دخترها برترند و در مواردی هم برتری به دخترها می رسد. البته در هر دو جنس زن و مرد، مغز بعضی ها استعداد مهارت پذیری بیشتری دارد و در اینجا اصلاً پای جنسیت در میان نیست. معلمان باید با تفاوت های دختران و پسران در حوزه های مختلف آشنا باشند تا از این تفاوت ها در تدریس استفاده کنند. این که چقدر توجه به تفاوت ها در آموزش و انتقال مفاهیم نقش دارند در ادامه اثبات می شوند:

۳-۱- پسران قیاسی، دختران استقرایی

استدلال پسرها به گونه ای است که از کل شروع می کنند و به جزء می رسند و سرعت استدلالشان نیز از دخترها سریع تر است. به همین دلیل است که پسرها در آزمون های سریع چند جوابی موفق تر عمل می کنند. هر چه کسی در تصمیم گیری سریع تر باشد، در آزمون هایی که به سرعت عمل احتیاج دارند موفق تر است.

اما اندیشیدن دختران به صورتی است که از موارد جزئی شروع می کنند و از جزء به کل می رسند. وقتی ریاضیات روی تخته سیاه آموزش داده می شود پسرها بهتر یاد می گیرند اما وقتی برای آموزش ریاضی از شکل و شیء استفاده می شود و آموزش عینی تر می شود، یادگیری برای دخترها ساده تر می شود. پسرها به مضامین سمبولیک، نمودارها و جداول توجه بیشتری نشان می دهند. دخترها مضامین کتبی را بیشتر می پسندند. پسرها و دخترها، هر دو تصاویر را دوست دارند اما پسرها به هنگام یادگیری بیشتر به آنها بها می دهند. علت اصلی آن این است که تصاویر و اشکال نیمکره راست مغز آنها را بیشتر تحریک می کنند. در کلاس های ادبیات، آموزگاران به این نتیجه رسیده اند که پسرها به انگاره های خیالی و تصویری و سمبولیسم های نویسنده توجه دارند و دخترها به جنبه های احساسی شخصیت ها بها می دهند.

۳-۲- حافظه مکانیکی و حافظه کلامی

بخش مربوط به حافظه و بخش کلامی در دختران فعال تر از پسران است و در پسران نیز آن قسمتی از مغز که به فعالیت های مکانیکی و فضایی مربوط است فعال تر از دختران است، به همین دلیل قدرت تکلم در دخترها زودتر از پسرها رشد می کنند و پسران هم فعالیت فیزیکی بیشتری دارند.

در نتیجه بهتر است که برای آموزش دختران از شیوه کلامی و برای یاد دادن مطالب مهم به پسرها از تصاویر کمک گرفت. در زمینه حافظه هم تفاوت های قابل ملاحظه ای میان دختران و پسران وجود دارد، دخترها به طور کوتاه مدت می توانند اطلاعات بیشتری را در حافظه خود نگه دارند اما پسرها اگر موضوعی برایشان جالب باشد آن را بهتر در حافظه خود حفظ می کنند در حالیکه دخترها در زمینه حافظه بهتر هستند، پسرها نیز در خصوص مهارت های فضایی قوی تر عمل می کنند و استدلال پسرها به گونه ای است که از کل شروع می کنند و به جزء می رسند و سرعت استدلالشان نیز از دخترها سریع تر است به همین دلیل است که پسرها در آزمون های سریع چند جوابی موفق تر عمل می کنند. پسرها برخلاف دخترها به مدت زمان بیشتری نیاز دارند تا خواندن را بیاموزند.

۳-۳- مضامین سمبولیک و مضامین کتبی

به خصوص در سال های بالاتر، پسرها به مضامین سمبولیک، نمودارها و جاول توجه بیشتری نشان می دهند. دخترها مضامین کتبی را بیشتر می پسندند. پسرها و دخترها، هر دو تصاویر را دوست دارند اما پسرها به هنگام یادگیری بیشتر به آنها بها می دهند. علت اصلی آن

این است که تصاویر و اشکال نیمکره راست مغز آنها را بیشتر تحریک می کنند. در کلاس های ادبیات، آموزگاران به این نتیجه رسیده اند که پسرها به انگاره های خیالی و تصویری و سمبولیسم های نویسنده توجه دارند و دخترها به جنبه های احساسی شخصیت ها بها می دهند.

۳-۴- تفاوت در انگیزه های یادگیری

دختران و پسران ممکن است در انگیزه و خودکارآمدی خود تفاوت داشته باشند. بر اساس برخی از تحقیقات پسرها علاقه کمتری به یادگیری و درس خواندن دارند و در این زمینه گوی سبقت در دست دخترها است. دختران معمولاً انگیزه داخلی بیشتری دارند و می خواهند برای خودشان یاد بگیرند و از یادگیری لذت ببرند، در حالی که پسران انگیزه بیرونی بیشتری دارند و می خواهند برای دیگران یاد بگیرند و از یادگیری سود ببرند. همچنین، دختران معمولاً خودکارآمدی پایین تری دارند و ممکن است در خودشان شک کنند و از چالش ها فرار کنند، در حالی که پسران معمولاً خودکارآمدی بالاتری دارند و ممکن است به خودشان اعتماد کنند. پسرها کمتر به مطالعه، به عنوان فعالیت سرگرم کننده می نگرند. آن ها مطالعه را عملی لذتبخش نیافته اند و در مقایسه با دخترها، عمدتاً برای رسیدن به هدفی سودمند مطالعه می کنند.

موضوع دیگری که در حوزه خواندن و مطالعه وجود دارد، تفاوت فکری پسران و دختران در نگاه به این موضوع است. شواهد نشان می دهد پسران انگیزه کمتری برای خواندن دارند. اغلب پسران فکر می کنند که خواندن چندان مردانه نیست. تحقیقات زیادی نشان داده است که پسران خواندن را فعالیتی زنانه قلمداد می کنند. شاید یکی از دلایل چنین باوری، زن بودن اغلب معلم های پیش دبستانی و دبستانی باشد. دلیل دیگرش تمایل کمتر پدران به کتاب خواندن برای فرزندانشان است. همین کاهش انگیزه موجب دوری بیشتر پسران از تحصیل است. میزان ترک تحصیل در پسران به مراتب بیشتر از دختران است. طبق گزارش مرکز آمار ایران در سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۲ بیشترین نرخ ترک تحصیل در دوره متوسطه اول رخ داده است که بیشترین ترک تحصیل را پسران داشته اند. مبحث انگیزه، در حیطه های مختلفی به چشم می خورد. یکی از دیگر حیطه هاف مقوله شنیدن است. به نظر می رسد که پسرها برای اینکه بهتر گوش بدهند به انگیزه ها و محرک های بیشتری نسبت به دختران نیاز دارند. این موضوع نقش مهمی در یادگیری ایفا می کند. گاهی این تفاوت، نه تنها ممکن است یادگیری را مختل کند بلکه ممکن است به بی نظمی و پرت کردن حواس دیگران در کلاس بینجامد.

پسرها در سنین بلوغ، بیشتر از قبل خود را بی انگیزه به مطالعه و یادگیری مطالب جدید وصف می کنند. تفاوت در میزان انگیزه ی یادگیری، موجب شده است پسرها کمتر از دخترها به دانشگاه وارد شوند.

۳-۵- استدلال عینی در برابر استدلال انتزاعی

پسرها بدون اینکه چیزی را ببینند و لمس کنند می توانند آن را حل کنند. مثلاً وقتی ریاضیات روی تخته سیاه آموزش داده می شود پسرها بهتر یاد می گیرند. اما وقتی برای آموزش ریاضی از شکل و شی استفاده می شود، وقتی آموزش عینی تر می شود، یادگیری برای دخترها ساده تر می گردد. پسرها بحث های انتزاعی را دوست دارند. البته باید دانست که در این زمینه ها استثنائات زیادی هست. معماری و مهندسی که که البته تا حدود زیاد متکی به اصول طراحی مجرد و انتزاعی هستند بیشتر با استقبال پسرها رو به رو می شوند، در این زمینه خاص هم استثنائات فراوانی است. (گوریان، ۱۳۹۴) نایت، ال فن باین و مارتین در ۱۹۹۷ و هیگسون و بالتیمور در ۱۹۹۶، گزارش کرده اند که زنان نمرات بالاتری در تجربه عینی و مردان نمره بالاتری در مفهوم سازی انتزاعی داشته اند (هاشمی و لطیفیان، ۱۳۹۰)

۳-۶- تفاوت های زبانی

نوزادان دختر در اوایل ۱۸ ماهگی واژگان بیشتر و مشکل تری نسبت به نوزادان پسر بلد هستند. دختران به طور متوسط بیشتر از پسران کلمه تولید می کنند. در جریان فرآیند یادگیری می بینیم که دخترها در حال یادگیری از کلمات استفاده می کنند اما پسرها اغلب در سکوت درس می خوانند. پسرها در مجموع به مراتب کمتر حرف می زنند و حال آنکه در میان دخترها چنین چیزی نیست. دخترها در ضمن جزئیات مطالب را به زبان می رانند اما پسرها از حرف ها و کلمات رمزدار بیشتر استفاده می کنند. (گوریان، ۱۳۹۴)

محققان می‌گویند این امکان وجود دارد که زن‌ها یا هورمون‌های مرتبط با جنسیت، واکنش‌های متفاوت مغز پسران و دختران را به گفتار انسان نشان دهند. گفتار و زبان، یکی از قدرتمندترین ابزارهایی هستند که ما برای حرکت و تعامل با دنیای اطراف و اطرافیان خود از آنها استفاده می‌کنیم. تماشای رشد این مهارت‌ها در کودکان می‌تواند بسیار هیجان‌انگیز و ارزشمند باشد. بسیاری از والدین همچنین از خود می‌پرسند که آیا فرزندشان به‌طور طبیعی رشد می‌کند، آیا ممکن است تاخیر در گفتار داشته باشد. معمولاً پسرها از دخترها دیرتر صحبت می‌کنند و پسرها ممکن است از واژگان محدودتری استفاده کنند. دختران معمولاً در خواندن علائم غیرکلامی مانند لحن صدا و بیان بهتر عمل می‌کنند که باعث می‌شود در اوایل ارتباط بهتری داشته باشند زیرا می‌توانند احساسات و کلمات را سریع‌تر به هم متصل کنند. اما تفاوت جنسیت، تنها بخش کوچکی از تفاوت‌های مهارت‌های کلامی کودکان نوپا را توضیح می‌دهد. سایر عوامل اجتماعی-اقتصادی و فرصت‌ها نیز بر سرعت صحبت آنها تأثیر می‌گذارد. به علت تفاوت‌های روانی و ذهنی که بین دختر و پسر وجود دارد، دختران همه چیز را با جزئیات آن تعریف می‌کنند. در حالی که پسران معمولاً کم‌تر از دختران به حرف زدن تمایل دارند، آن‌ها به جواب‌های کوتاه چند کلمه‌ای که بتواند اصل قضیه را برساند، اکتفا می‌کنند و ترجیح می‌دهند که بیشتر شنونده باشند.

۷-۳- تفاوت‌ها در تمرکز

مطالعات متعدد نشان داده‌اند که پسران تمایل بیشتری به تمرکز تنها روی یک کار دارند. به این معنی که اگر در یک زمان صرفاً به آنها یک تکلیف داده شود، تمرکز بهتری خواهند داشت. این موضوع در واقع برخلاف قابلیت ذاتی اکثر دختر بچه‌ها است چرا که به طور کلی می‌توانند چندین کار را به صورت همزمان و بدون مشکل انجام دهند. مهم است که این تفاوت را تشخیص دهیم تا بتوانیم دروس و روش تدریس را بر اساس آن تنظیم کنیم. تکنیک‌های یادگیری توأم با تسلط به ویژه برای پسران بسیار موثر هستند. این یک سبک از یادگیری است که در آن دانش آموز قبل از رفتن به مرحله بعدی، بر یک مفهوم خاص به تسلط کامل دست می‌یابد. اغلب، معلمان سعی می‌کنند قطعات مختلف از یک پازل بزرگ را ارائه دهند، به این امید که همه چیز در نهایت در جای درست خود قرار گیرد. در برخی موارد این سبک می‌تواند موثر باشد، اما پسر بچه‌ها با رویکرد یادگیری تسلط به ویژه در موضوعاتی مانند ریاضی، یادگیری بهتری خواهند داشت. به این معنا که بهتر است معلم در خصوص پسر بچه‌ها تمام نکات را مرحله به مرحله در اختیار آنها قرار دهد و پیش از ورود به مرحله بعدی، از یادگیری کامل و دقیق اطمینان حاصل کند.

۸-۳- یادگیری حرکتی

یادگیری حرکتی شامل حرکت و فعالیت‌های حسی است. پسر بچه‌ها غالباً به این سبک یادگیری بهتر پاسخ می‌دهند، به این معنی که چنین سبکی می‌تواند یک تکنیک مفید برای معلمان باشد. حتی چیزی به سادگی پرتاب توپ به جلو و عقب می‌تواند مغز بچه‌ها را بسیار موثرتر از زمانی که صرفاً پشت میز نشسته و مشغول خواندن کتاب هستند، درگیر کند. دخترها به هنگام یادگیری نیازی به اینکه به اطراف و اکناف مرحله‌شان حرکت کنید و یا جابه‌جا شوند ندارند. اما پسرها با حرکت کردن و جابه‌جا شدن نه تنها مغز خود را تحریک می‌کنند، بلکه رفتارهای تکانه‌ای خود را کنترل می‌نمایند. حرکت در محیط‌های بسته در رمره طبیعت پسرها ست که دلیل آن را باید در سر و تونین و سوخت و ساز بیشتر دانست. بسیاری از آموزگاران به این نتیجه رسیده‌اند که اگر در کلاس یکی، دو پسر دانش آموز دارند که مرتب تکان می‌خورند و راه می‌افتند می‌توانند با واگذاری مأموریت‌هایی به آنها، مانند توزیع جزوات و اوراق میان دانش آموزان، تا تراشیدن موادهای آموزگار، آنها را کنترل نمایند. در ضمن مشخص شده است که بسیاری از دانش آموزان اگر به هنگام یادگیری با چیزی در دستشان بازی کنند، کار آبی بیشتری پیدا می‌کنند. وقتی پسرها تکان می‌خورند مغزشان فعال‌تر می‌شود، احساس راحتی بیشتری می‌کنند مزاحم دیگران هم نمی‌شوند. تحقیقی نشان داده است که نوزادان پسر نسبت به دختر جنب و جوش بیشتری دارند. چنین تفاوتی شاید باعث کاهش علاقه پسران به خواندن شود چون برای مطالعه باید بی‌حرکت بود. از طرف دیگر پسران تهاجمی‌تر و سرسخت‌تر از دختران‌اند. از این رو راضی کردن آن‌ها برای مطالعه سخت‌تر است و آن‌ها کمتر حاضر می‌شوند به خاطر رضایت معلم یا والدینشان کتاب بخوانند.

۹-۳- مطالعه پسرانه و دخترانه

پسران علاقه چندانی به داستان‌های رابطه محوری که دختران عاشقش هستند ندارند و بیشتر از خواندن در مورد بازی‌های رایانه‌ای و ورزش لذت می‌برند؛ موضوعاتی که می‌توانند با پسران دیگر راجع به آن‌ها صحبت کنند. پسرها کمتر به مطالعه، به عنوان

فعالیت سرگرم کننده می نگرند. آن ها مطالعه را عملی لذتبخش نیافته اند و در مقایسه با دخترها، عمدتاً برای رسیدن به هدفی سودمند مطالعه می کنند. تعداد پسرهایی که خود را اهل مطالعه نمی دانند، حتی اگر در زمینه های مطالعاتی هم انجام دهند نسبت به دخترها بیشتر است.

۳-۱۰- یادگیری فردی و گروهی

یادگیری تعاونی اغلب برای دخترها ساده تر است. دخترها به هنگام یادگیری خود به یادگیری اطرافیان هم توجه دارند، اما پسرها سعی می کنند که خودشان یادگیرند و کمتر به اطرافیان خود توجه داشته باشند. با توجه به بررسی های به عمل آمده دخترها در جمع اگر مورد توجه قرار نگیرند، اگر دیده و شنیده نشوند مشکل پیدا می کنند.

دختران برخلاف پسرها در گروه های کوچک بازی می کنند و اکثر مواقع بازی های دو نفره را ترجیح می دهند. اعضای گروه بازی هم سن هستند. بازی های آنها در مکان های سر بسته و خصوصی مثل خانه صورت می گیرد. در مکانی که هم بازی ها باید دعوت به بازی شوند، بازی ها جنبه همکاری و تعاون دارد. فعالیت های مربوط به بازی به هیچ وجه جنبه رقابتی ندارد و کسی به خاطر داشتن قدرت از دیگران متمایز نمی شود. تفاوت ها بر اثر نزدیکی و میزان دوستی است. در دوستی های آنها صمیمیت، برابری، تعهد دوجانبه و وفاداری به یکدیگر بسیار مهم است. دوست خوب جایگاه ویژه ای برای دختران دارد. رابطه دوستی با اعضاء یک گروه جنبه انحصاری دارد.

۴- نحوه برخورد مربیان با دانش آموزان پسر در حیطه آموزشی (راهکارها)

همانطور که در بخش های قبل به یادگیری حرکتی اشاره کردیم، مغز یک پسر ابزاری برای تشخیص حرکت و وارد شدن در آن است. او برای حرکت ساخته شده است. هنگامی که حرکت محدود می شود (مانند کلاسهای معمول)، پسران روش های خلاقانه یا مخربی را برای دور زدن این تحریم پیدا می کنند. پسران سعی می کنند با یافتن راه های حرکتی، مغز خود را درگیر و تحریک کنند به خصوص اگر احساس خستگی کرده باشند. این موضوع توضیح می دهد که چرا خطاهای ناشی از ورجه و رجه کردن، علت اصلی مشکلات رفتاری پسران در مدارس است. این خصیصه الزام آور است که شیوه تدریس به پسران، ترکیبی از مفاهیم و حرکات فیزیکی باشد. برای مثال یاد دادن جغرافی به پسران کوچک یک کره زمین یا نقشه در اختیار آنها قرار دهید تا با حرکت انگشتان خود قاره ها، کشورها و... را دنبال کنند. یا برای تدریس اعداد می توان چینه های اعداد را در اختیارشان گذاشت تا با آن ها اعداد مورد نظر را نمایش دهند. یا به عنوان مثال معلمان باید از دانش آموزان بخواهند که بر اساس موضوعی که در حال یادگیری هستند، نمونه هایی را رسم کنند. (کشتکار، ۱۴۰۰) این کار باعث تلفیق یادگیری و حرکت می شود. در کلاس درس، معلم ها باید عمداً پسر بچه ها را با موضوع مطرح شده درگیر کنند و به جای تدریس طولانی برای آنها، توجهشان را به فعالیت های مرتبط و جالب جلب کنند.

بی میلی پسران به خواندن از دیگر موضوعات مورد بحث در صفحات قبل بود. راهکارهایی برای یافتن راه حل برای پسرهای بی میل به خواندن وجود دارد. به پسرها کمک کنید کتاب ها و موضوع هایی را که دوست دارند پیدا کنند. بر سر این که بچه ها چه می خوانند تعصب نشان ندهید، چون فرارمان این است که بچه هایمان را به مطالعه عادت دهیم. نه آن که به آن ها خط و مسیر مطالعه را تحمیل کنیم.

تحقیقات نشان داده است که پسران علاقه چندانی به داستان های رابطه محوری که دختران عاشقش هستند ندارند و بیشتر از خواندن در مورد بازی های رایانه ای و ورزش لذت می برند؛ موضوعاتی که می توانند با پسران دیگر راجع به آن ها صحبت کنند. آن ها را با مردانی که کتاب می خوانند آشنا کنید. بهتر است مردان شاغل در مدارس بیشتر در حال مطالعه دیده شوند و بیشتر راجع به کتاب هایی که می خوانند صحبت کنند. می توان کلاس هایی فوق برنامه تشکیل داد که معلمان و پدران دانش آموزها در جلساتی برای آن ها و به خصوص پسران کتاب بخوانند. تحقیق گسترده ای که به تازگی صورت گرفته نشان داده است که پسران اهمیت زیادی برای نظر پدرشان راجع به آنچه می خوانند قائل اند.

انگیزه، حلقه گمشده در تدریس است. پسران بیش از دختران به انگیزه نیاز دارند. معلمان گرامی باید برای آنان محرکی ایجاد کنند تا به تحصیل راغب شوند و با علاقه بیشتری به تدریس گوش دهند. پسرها عاشق بازی هستند. هنگامی که پسری درگیر بازی می شود، به او فرصت سازنده ای داده می شود تا حرکت کند، توانایی های خود را در برابر توانایی های دیگری بیازماید و احساس داشتن هدف مشترک با رقیبان ایجاد کند. به دلیل ماهیت رقابتی، پسران به بازی ها و نتایجشان توجه می کنند. برد یا باخت در بازی ممکن

است توانایی تمرکز پسران را در سایر کارها، تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، برای آموزش املا به پسران از بازی‌های گروهی استفاده کنید. به جای اینکه مستقیم به آنها دیکته بگویید، با گذاشتن چند جای خالی و ایجاد حس رقابت از آنها بخواهید تا جای خالی را با حروف درست پر کنند و بازی را بین خودشان پیش ببرند. راه دیگر ایجاد علاقه و انگیزه یادگیری در پسران استفاده از زبان طنز است. یک پسر ممکن است از طنز برای تعامل و ارتباط با دیگران و بیان احساسات خودش استفاده کند. شوخ طبعی به شیفتگی یک پسر در حرکت ارتباط دارد. طنزی پسران را به وجد می‌آورد که چاشنی غافلگیری داشته باشد. با مشارکت فعال پسران در فرآیند یادگیری، دیده شد که آنها طنز نابی را در تعاملات و نوشتارهای خود قرار می‌دهند چرا که می‌دانند هم سن و سالانشان با این روش مطالب را درک می‌کنند و می‌خندند. (دیکسون، ۲۰۱۳)

عدم وابستگی زیاد پسران به گروه، و کم توجهی به اعضای گروه حین انجام کار گروهی از دیگر تفاوت‌های آنها با دختران بود که اشاره کردیم. برای تقویت حس همدلی و توجه به اعضای گروه روش‌های مختلفی برای معلمان وجود دارد. باید به نحوه‌های مختلفی، کاری کنیم که پسران، به دیگر اعضای گروه اهمیت بیشتری بدهند و گروه را عضو جداناپذیر خود بدانند. برای مثال می‌توانید پسران را به گروه‌های مختلفی تقسیم کنید. به هر گروه یک مسئله ریاضی بدهید و بخواهید تعداد سیب‌ها را حساب کنند. در مسئله خود غلط‌آملاپی قرار دهید و از آنها بخواهید غلط‌ها را پیدا کنند. علامتگذاری را تمرین کنند و حتی نقاشی سیب‌هایشان را برای شما بکشند. یک چالش گروهی به تمام معنا! این چالش باعث می‌شود باهمدیگر همکاری کنند و غرق در کار گروهی شوند. (دیکسون، ۲۰۱۳)

۵- نحوه برخورد مربیان با دانش آموزان دختر در حیطه آموزشی (راهکارها)

تربیت و آموزش دختر امر بسیار مهمی است که امروزه آن چنان که باید و شاید مورد توجه قرار نمی‌گیرد و تربیت دختران با ملاک‌هایی که اسلام و علم روز در این خصوص ارائه داده فاصله بسیاری دارد. برای تربیت صحیح دختران ضروری است که والدین نسبت به تفاوت‌ها، ارزش‌ها و نقش دختران در جامعه آگاهی کافی داشته باشند تا این وظیفه مهم را به نسبت اهمیتی که دارد به انجام برسانند. فشارهای اجتماعی با بزرگ‌تر شدن دخترها افزایش می‌یابد. بسیاری از دخترها بعد از دبستان شروع به عقب افتادن می‌کنند، زیرا اعتمادشان به خود را از دست می‌دهند و اولویت‌های خود را فراموش می‌کنند. به عبارت دیگر، آنها کم‌کم باور می‌کنند که رتبه اجتماعی آنها بیشتر از جایگاه علمی‌شان مهم است.

خوشبختانه می‌توانید از سال‌های اولیه دبستان استفاده کنید تا به دخترتان کمک کنید شروعی قوی برای سال‌های آینده داشته باشد. فقط باید کمک کنید تا با راهکارهای پیشنهادی زیر از قدرت دخترانه‌اش استفاده کند.

در بخش تفاوت‌ها به مقوله اعتماد به نفس صحبت کردیم. حفظ اعتماد به نفس در دختران اهمیت خاصی دارد بخصوص اینکه از شروع بلوغ، کمی میزان اعتماد به نفسشان کاهش می‌یابد اما در مجموع میزان بیشتری از این حس را در مقایسه با پسران دارا می‌باشند. اگر شما در نقش پدر یا مادر، متوجه شده اید که دختر کوچکتان سال تحصیلی خود را به راحتی پشت سر می‌گذارد، به شما تبریک می‌گوییم. فقط اجازه ندهید آن همه ستاره تشویقی که از مدرسه می‌گیرد باعث رضایت و اعتماد به نفس بیش از حد از خودش بشوند. دخترها به راحتی ممکن است فکر کنند: «من الان موفق هستم و همیشه موفق خواهم بود». باید همیشه طوری با او برخورد کنید که اعتماد به نفس کاذب پیدا نکند. اگر فکر می‌کنید دخترتان به جای این‌که واقعاً یاد بگیرد، صرفاً مطالب را حفظ می‌کند است، سعی کنید او را با کتاب‌های پیشرفته‌تر یا مسائل ریاضی دشوارتر از کتاب‌های مدرسه به چالش بکشید. او متوجه خواهد شد که «پس همه چیز را نمی‌داند» و این کمک می‌کند تا ذهنش را برای کارهای سخت‌تر پیش‌رو فعال نگه دارد.

درباره ایجاد انگیزه در بخش تفاوت‌ها مطالبی عنوان کردیم. ایجاد انگیزه برای یادگیری بسیار مهم است. سوخت حرکتی هر دانش آموز، میزان انگیزه اوست. چنانچه شما یک پدر یا مادر هستید، برای علاقمند کردن دخترتان بیشتر تلاش کنید. او را در یک شب صاف و بدون ماه برای تماشای آسمان به روستا ببرید و تعریف کنید که دانشمندان دارند چیزهای بیشتر و بیشتری در مورد اسرار ستاره‌ها یاد می‌گیرند. یاد دادن نحوه استفاده از میکروسکوپ یا یک مجموعه مدار ساده نیز ممکن است انگیزه و علاقه او به علم را برانگیزد. مطمئن شوید که دخترتان می‌داند شما قدران هوش و تلاش او هستید. به زنانی که کارهای جالب و شگفت‌انگیزی انجام می‌دهند اشاره کنید و در تمام دوران کودکی او به این کار ادامه دهید. با شروع فشارهای اجتماعی، بسیاری از دخترها شدت تلاش‌های درسی خود را کاهش می‌دهند. پس مطمئن شوید که دخترتان می‌داند موفقیت تحصیلی او برای شما و خوش اهمیت زیادی دارد.

برای افزایش انگیزه دختران لازم است الگوهای موفق زنان را به آنها معرفی کنید. گرچه زنان در کتاب‌های درسی به تصویر کشیده می‌شوند اما اکثریت قریب به اتفاق نقش‌هایی که زنان در آنها تصویر شده‌اند نقش‌های جنسیتی کلیشه‌ای همچون مادر، مادر بزرگ، خانم خانه‌دار، پرستار یا معلم است در حالی که در زندگی واقعی زنان در انواع نقش‌های شغلی و علمی مختلف مشغول به خدمت هستند و عدم توجه به این افراد به منزله نادیده گرفتن نقش موثر زنان در توسعه و پیشرفت کشور و جهان است. تحقیقات بسیاری در این زمینه در جهان وجود دارند که توصیه می‌نمایند کتاب‌های درسی باید از چهره‌های موفق زنان در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی و شغلی استفاده نمایند و زنان را در انواع مشاغل و مناصب به تصویر بکشند تا این شکاف جنسیتی را از ذهن هم دختران و هم پسران بزایند و برای رشد فردی و اجتماعی دختران نیز الگوهای مناسب و واقعی بازآفرینی نمایند. وقتی کتاب‌های درسی مملو از تصاویر پسران و مردان در حوزه علوم، مهندسی، مشاغل سطح بالا و تخصص‌های مختلف است، این پیام به طور ناخودآگاه به هر دو جنس منتقل می‌شود که پرداختن به این امور ماهیتاً مردانه است. در نتیجه دختران از پرداختن به علوم، ریاضی و هندسه بیمناک می‌شوند. در حالی که نشان دادن تصاویر دختران و زنان در فعالیت‌های علمی و تحقیقی به دختران این پیام را می‌دهد که آنها نیز می‌توانند وارد این عرصه‌ها شده و از هوش، استعداد و توانایی ذهنی خود برای رشد و توسعه خود و جامعه بهره گیرند.

بیان کردیم که دختران معمولاً در خواندن علائم غیر کلامی مانند لحن صدا و بیان بهتر عمل می‌کنند که باعث می‌شود در اوایل ارتباط بهتری داشته باشند زیرا می‌توانند احساسات و کلمات را سریع‌تر به هم متصل کنند. بنابراین باید در تدریس، از سرود و شعرهای آهنگین استفاده شود. بارها معلمان مختلفی بیان کرده اند که وقتی یک مبحث را با شعر و آهنگ به دانش آموزان دختر خود آموزش داده اند، آنان خیلی سریع‌تر و بهتر، آن را فرا گرفته اند. حتی در سالهای بعد نیز آن مبحث را با همان صوت دلنشین به خاطر می‌آورند. توجه به این موضوع در تدریس اهمیت فراوانی دارد.

از اهمیت گروه برای دختران صحبت کردیم. یادگیری مشارکتی و گروهی، نقش مهمی در افزایش یادگیری دختران دارد. دخترها معمولاً نمرات بالاتری در سبک‌های یادگیری مشارکت طلب کسب می‌کنند (علیزاده، باغ زری، ۱۳۸۸)

۶- نتیجه گیری

یکی از پدیده‌های طبیعی مشهود در تمام ساختارهای جوامع انسانی وجود تفاوت است. یک نظام آموزشی سالم، انسانی و کارآمد این تفاوت‌ها را به شکل طبیعی از توانایی‌ها و قابلیت‌ها دریافت و ادراک می‌کند. وجود تفاوت‌های فردی در میان دانش آموزان از نظر هوش، شخصیت، استعداد، پیشرفت تحصیلی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی و قدرت یادگیری مطالب و... یکی از مهم‌ترین مسائلی است که معلمان در کلاس‌های خود با آن مواجه اند چرا که معلمان به تجربه دریافته اند که شیوه برخورد و پیروی از یک روش تدریس خاص نمی‌تواند برای همه دانش آموزان به طور یکسان مفید باشد.

یکی از بزرگ‌ترین تفاوت‌ها میان دختران و پسران، تفاوت‌هایشان در حیطه ذهن، روان و فیزیک است. این تفاوت‌ها به صورت مستقیم در شرایط تحصیلی تاثیر می‌گذارد. توجه به تفاوت‌ها، از مهم‌ترین الزامات برای خانواده و معلمان و مربیان است.

بسیاری از والدین برای تقویت ذهن فرزندان‌شان آموزش ندیده‌اند و حتی اطلاعی هم از تفاوت‌های جنسیتی پسران و دختران ندارند، بهتر است در مدرسه، فردی مسئولیت برقراری ارتباط با والدین دانش‌آموزان را برعهده داشته باشد تا به والدین طرز برخورد صحیح با فرزندان‌شان را آموزش دهد، اینگونه افراد می‌توانند کتاب‌هایی را که در ارتباط با آشنایی بیشتر والدین با روحیات فرزندان‌شان است به آنها معرفی کنند و بسیار مهم است که زندگی در مدرسه و خانه از هم جدا نباشد، در واقع مغز کودک باید در منزل به خوبی رشد کند به طوری که وقتی کودک وارد مدرسه می‌شود، مغز به خوبی آمادگی یاد گرفتن را داشته باشد.

اگر شما خوانندگان، پدر یا مادر هستید، دانستن سبک یادگیری فرزندان (و تفاوت‌های فرزندان پسر و دختر) می‌تواند بسیار مفید باشد زیرا به او در انجام تکالیف مدرسه کمک می‌کنید و با او در زندگی روزمره ارتباط برقرار می‌کنید. (اسلامیان و همکاران، ۱۳۹۳)

پسرها و دخترها هر کدام نیازهای روانی خاص خود را دارند و اغلب با توجه به علایق خود، رفتارهای خاص خودشان را هم دارند، هر چه شناخت ما از خواسته‌های دانش‌آموزان بیشتر باشد، بیشتر می‌توانیم آنها را به سوی موفقیت هدایت کنیم.

منابع و مراجع

- اسلامیان، حسن و میرمبین، فاطمه سادات و جهانبخشی، مژگان و نیکپور، محمد، (۱۳۹۳)، سبک های یادگیری و تدریس، نظریه و پژوهش، مشهد: انتشارات ارسطو
- صفری، یحیی، و بذرافشان، آذر. (۱۳۸۸). بررسی رابطه سبک های یادگیری با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه در درس زبان انگلیسی شهر شیراز. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۲(۴)، ۱۷-۳۰ <https://sid.ir/paper/168727/fa>
- علیزاده، مصطفی، باغ زری، محمدعلی، (۱۳۸۸)، روانشناسی و شبه روانشناسی، تهران: نشر موج، چاپ اول
- قائم، علی، (۱۳۸۷)، اسلام و تربیت دختران، تهران: انتشارات امیری، چاپ یازدهم
- کشتکار، محمدرضا. (۱۴۰۰). سبک های یادگیری. کنفرانس بین المللی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی <https://sid.ir/paper/1041432/fa>
- گوریان، مایکل، (۱۳۹۴)، دختران و پسران متفاوت یاد می گیرند، موسوی، فاطمه، تهران: انتشارات پرکاس، چاپ دوم
- هاشمی، زهرا، لطیفیان، مرتضی، (۱۳۸۸)، ارتباط بین پنج عامل شخصیت و سبک های یادگیری در میان دانشجویان دختر و پسر دانشکده های علوم انسانی و فنی - مهندسی دانشگاه شیراز، مطالعات روانشناسی تربیتی، دوره ۶، شماره ۱۰

Dixon, Edmond, Helping Boys Learn - Parent Edition: 6 Secrets for your son's success in school, Publisher: CreateSpace Independent Publishing Platform, USA 2013

پیوست

وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۱۰۴

fb.com/hadith-eshq

hadith-eshq.blog.ir

8: حدیث عشق

دانشگاه هرمزگان
Hermetic University

دهمین همایش ملی

تازه های روانشناسی مثبت

موسسه ملی اطلاعات
انگلیسی بنگار
شعبه ملی، ۱۳۰۱۵۰۷۳۳۰

ISC

Sponsored and indexed by
CIVILICA
We Respect The Science